

Fordíthatóság az angol és magyar idiómák tükrében

Bevezetés

Az idiómák egyik legalapvetőbb tulajdonsága a nem kompozicionális jelentésük, ami megnehezíti vagy akár lehetetlenné teszi lefordításukat egyik nyelvről a másikra. Ennek ellenére, egy adott nyelvpár esetén egyes idiómák nem úgy viselkednek, ahogyan elvárnánk, amint azt a spanyol dialektusok kapcsán Bogantes et al. (2015) is megfigyelte.

Előadásomban bemutatom az általam létrehozott, fordíthatóság szerint csoportosított angol-magyar idióma adatbázist és a létrehozásához kidolgozott csoportosítást. Az adatbázis és a csoportosítás célja a gépi és géppel segített fordítás, valamint a nyelvtanulás szempontjából is hasznos lehet.

Módszertan

A fordíthatósági csoportosításnál három szempontot vettem figyelembe: az idiomatikus jelentést, a szintaktikai szerkezetet és a lexikai tartalmat. Idiomatikus jelentés alatt a kifejezés nem szó szerinti jelentését értem, a szintaktikai szerkezet és lexikai tartalom egyezését pedig természetesen ezek „lefordítása” után értelmezem. Ezek alapján öt kategóriát állapítottam meg:

1. Azonos idiomatikus jelentés mindkét nyelvben azonos szintaktikai szerkezet és lexikai tartalom mellett – *in a nutshell* – *dióhéjban*
2. Azonos idiomatikus jelentés mindkét nyelvben, eltérő szintaktikai szerkezet VAGY lexikai tartalom – *one's bark is worse than one's bite* – *amelyik kutya ugat, az nem harap*; *pot calling the kettle black* – *bagoly mondja verébnek, hogy nagyfejű*
3. Azonos idiomatikus jelentés mindkét nyelvben eltérő szintaktikai szerkezet és lexikai tartalom mellett – *count one's chickens before they hatch* – *előre iszik a medve bőrére*
4. Azonos szintaktikai szerkezet és lexikai tartalom mindkét nyelvben idiomatikus, de eltérő idiomatikus jelentéssel – *jump out of one's skin* ("nagyon megijed") – *majd kiugrik a bőréből* ("nagyon izgatott")
5. Az idiomatikus jelentés csak az egyik nyelvben fejezhető ki idiomatikusán – *penny-wise, but pound-foolish* ("kis dolgokban spórol, de nagy dolgokra gondolkozás nélkül költ")

Az adatok forrása egy nyelvtanulóknak szóló online szótár (<http://www.sulinet.hu/nyelvek/?nyelv=angol>). Az itt található idiómák manuális csoportosításával jött létre az angol-magyar adatbázis.

Eredmények

Adatbázisom angol-magyar nyelvpárra tartalmaz 944 idiómát az egyes kategóriákban összesen. Számszerűen a legnagyobb kategória az idiómák viselkedésének intuitívan megfelelő 3. csoport, de meglepő módon ez csak az egész 60%-át teszi ki, a megmaradt 40% nem így viselkedik.

Következtetések

Az adatok alapján elgondolkodtató, hogy a fordítás szempontjából hogyan értelmezhető az idiómák nem kompozicionális jelentése, ezentúl a meglévő angol-magyar adatbázis és maga a csoportosítási rendszer is hasznos lehet a számítógépes és számítógéppel segített fordításban, valamint a nyelvtanulásban. Jelenleg a kutatást korpuszvizsgálattal bővíttem.

Hivatkozások

Bogantes, D., Rodríguez, E., Arauco, A., Rodríguez, A., Savary, A.: Towards Lexical Encoding of Multiword Expressions in Spanish Dialects (2015) Poster. *PARSEME 5th General Meeting*.